



Bieščadský národný park a Národný park Poloniny

prírodné a kultúrne zaujímavosti



Bieščadský národný park
a Národný park Poloniny
prírodné a kultúrne zaujímavosti

Redakcia: Zuzana Bartušová, Iveta Buraľová, Barbara Ćwikowska, Grażyna Holly, Stanisław Kucharzyk, Ryszard Prędko

Autori textov: Slavomír Adamčík, Ewelina Amarowicz, Zuzana Bartušová, Miroslav Buraľ, Iveta Buraľová, Barbara Ćwikowska, Cezary Ćwikowski, Tomáš Didirka, Grażyna Holly, Marek Holly, Robert Kościelniak, Stanisław Kucharzyk, Natalia Nawrocka, Bartosz Pirga, Milan Piroš, Ryszard Prędko, Adam Szary, Beata Szary, Jozef Štofík, Martina Vlasáková, Przemysław Wasiak, Tomasz Winnicki, Magdalena Zawadzka, Bogdan Zemanek

Autori fotografií: Slavomír Adamčík (S.A.), Zuzana Bartušová (Z.Ba.), Ján Bogner (J.B.), Ewa Bujalska (E.B.), Miroslav Buraľ (M.B.), Iveta Buraľová (I.B.), Zuzana Burdová (Z.Bu.), Cezary Ćwikowski (C.Ć.), Tomasz Demko (T.De.), Tomáš Didirka (T.Di.), Peter Filakovský (P.F.), Mária Gabrišová (M.G.), Grzegorz Gałaszkiwicz (G.G.), Pavol Gič (P.G.), Katarzyna Gubrynowicz (str. 10), Grażyna Holly (G.H.), Marek Holly (M.H.), Przemysław Joško (P.J.; str. 76), Dorota Komorowska (D.K.), Robert Kościelniak (R.K.), Filip Kulisev (F.K.), Grzegorz Leśniewski (G.L.), Adam Ławnik (A.Ł.), Anna Macková (A.M.), Linda Majdanová (L.M.), Lukáš Pavlačík (L.P.), Štefan Pčola (Š.P.), Bartosz Pirga (B.P.), Milan Piroš (M.P.), Ryszard Prędko (R.P.), Rastislav Sentivan (R.S.), Marek Staško (M.St.), Adam Szary (A.S.), Marian Szewczyk (M.Sz.), Matúš Škutka (M.Š), Zygmunt Urzędnik (Z.U.), Jozef Vitkovič (J.V.), Martina Vlasáková (M.V.), Tomasz Winnicki (T.W.), Przemysław Zięba (P.Z.)

Mapy: Marián Gič, Stanisław Kucharzyk, Maciej Leń

Korektúra: Zuzana Bartušová, Iveta Buraľová, Barbara Ćwikowska, Robert Kościelniak

Preklady: Katarzyna Wawrzyńska, Dariusz Żuk-Olszewski / Agencja Tłumaczeń Interpreter, Rzeszów
www.interpreter.net.pl

ISBN 978-83-88505-84-3

@ Copyright by Bieszczadzki Park Narodowy, Ustrzyki Górne 2021

Prvé vydanie, Náklad 1000 výtlačkov

Adresa vydavateľa:

Bieszczadzki Park Narodowy

Ustrzyki Górne 19; 38-713 Lutowiska

<http://bieszczadzki.ppn.gov.pl>; dyrekcja@bdpn.pl

Spolupráca:

Štátna ochrana prírody SR - Správa Národného parku Poloniny

Ul. mieru 193, 067 61 Stakčín

<http://nppoloniny.soprs.sk>; poloniny@soprs.sk

Vydavateľská realizácia:

Wydawnictwo Libra PL

ul. Jagiellońska 12, 35-025 Rzeszów

www.libra.pl

Grafické spracovanie a sadzba: PANCZAKIEWICZ ART.DESIGN

Publikácia je spolufinancovaná Európskou úniou z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a štátneho rozpočtu prostredníctvom Karpatského euroregiónu v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Interreg V-A PL-SK 2014-2020

Výlučnú zodpovednosť za obsah tejto publikácie majú jej autori a nemôže byť stotožňovaná s oficiálnym stanoviskom Európskej únie.

Bieščadský národný park a Národný park Poloniny

prírodné a kultúrne zaujímavosti

Ustrzyki Górne 2021



Úvod

Ponúkame Vám publikáciu, ktorá prezentuje najvzácnejšie prírodné krásy a bohatstvo kultúrneho dedičstva Bieščadského národného parku (Bieszczadzki Park Narodowy) a Národného parku Poloniny.

Na oboch stranách hranice sa podarilo zachovať vzácne prírodné dedičstvo výnimočnej hodnoty. Sú to územia s najvyššou formou ochrany prírody. Svedectvom príkladnej starostlivosti o chránené územia je prestížne ocenenie – Európsky diplom, ktorý bol udelený obom národným parkom už pred viac ako 20 rokmi. Potvrďuje to výnimočnosť a unikátne črty tohto biogeografického regiónu nazývaného Bieščady v Poľsku a Bukovské vrchy na slovenskej strane. Snahou našej dlhoročnej spolupráce je cezhraničné chránené územie propagovať, sprístupňovať návštevníkom a zároveň dbať na dodržiavanie zásad ochrany prírody, aby nedošlo k poškodzovaniu vzácných miest.

Spoločne sme zriadili cezhraničné turistické chodníky vedúce na Riabu skalú a Kremenec. Zjednocuje nás tmavá obloha s výnimočnou viditeľnosťou, keďže obe chránené územia patria k európskym lokalitám s najnižším svetelným znečistením. Preto je veľký záujem o astronomické pozorovania.

Spája nás prítomnosť unikátnych karpatských pralesov, starých bukových a bukovo-jedľových lesov, ktoré boli chránené v rezerváciách, a tak neboli hospodársky využívané. Ich uchovanie, vrátane vzácnej živočíšnej ríše, je podstatným vkladom našich dvoch slovanských národov do prírodného dedičstva Európy, ba aj celého sveta (Svetové prírodné dedičstvo). Spoločným bohatstvom je tiež čistý vzduch a krištáľová voda, ktorá vteká do dvoch morí. Charakterizuje nás snaha zachovávať historické a kultúrne stopy našich regiónov.

Možno len súhlasiť s konštatovaním, že vzájomné poznanie umožňuje lepšiu ochranu a spoluprácu. Aj preto vznikla táto publikácia. Na jej prípravu sa podieľali autori, ktorých vedecký či profesionálny život sa spája s týmito unikátnymi horami, sú to územia, ktorého prírodné a kultúrne dejiny nemožno porovnať s inými miestami.

*Spoločne s priateľmi zo Slovenska Vás
pozývame k čítaniu*

*Ryszard Prędki, PhD.
riaditeľ Bieščadského národného parku*

Medzinárodná biosférická rezervácia Východné Karpaty

Stanisław Kucharzyk

Medzinárodná biosférická rezervácia Východné Karpaty sa rozprestiera na západnom okraji Východných Karpát, na území troch krajín: Slovenska, Poľska a Ukrajiny. Vznikla v roku 1992 ako bilaterálne poľsko-slovenské cezhraničné chránené územie. Od roku 1998 je trojstrannou poľsko-slovensko-ukrajinskou lokalitou, ktorej územie zaberá viac ako 178 000 ha. Podľa všeobecného princípu stanoveného v programe „Človek a biosféra“ (MaB)

je rezervácia rozdelená do troch funkčných zón: centrálna (bez zásahov človeka), nárazníková a prechodná, ktorá slúži na rozvoj a implementáciu princípov trvalo udržateľného rozvoja.

Na poľskej strane prírodne najcennejšie územie je súčasťou Bieščadského národného parku, ktorý tvorí centrálnu a nárazníkovú zónu. Rozloha Bieščadského národného parku je v súčasnosti 29 200 ha (86% lesy, 6% poloniny, 8% iné nelesné ekosystémy). Medzi jedinečné hodnoty územia

patria: krajina s charakteristickým usporiadaním rastlinno-vegetačných stupňov, prírodné lesy s bohatým výskytom machov, lišajníkov a húb, spoločenstvá bezstavovcov charakteristické pre pralesy, poloniny nad hornou hranicou lesa, malebné údolia v bývalých obciach nazývané „krajina dolín“.

Prechodnú zónu tvoria dve chránené krajinné oblasti. Cisniansko-Wetlinská chránená krajinná oblasť s rozlohou 51 013 ha (približne 83% tvoria lesné porasty), ktorá vznikla v roku 1992. Územie chráni charakteristickú krajinu paralelne uložených zalesnených horských hrebeňov, prielomové úseky Wetliny a Solinky, skalné prahy na týchto riekach a ďalšie zaujímavé formy reliéfu krajiny (skalné rumoviská, jazierka, ktoré vznikli v dôsledku zosuvov). Dôležitou súčasťou chráneného územia sú pozostatky vysídlených dedín a zachovalé historické objekty (vojnové cintoríny, lesná železnica). Nachádzajú sa tu prírodné rezervácie: „Olszyna łęgowa w Kalnicy“, „Cisy na Górze Jawor“, „Woronikówka“, „Przełom Osławy pod Duszatynem“, „Sine Wiry“, „Gołoborze“, „Zwiezłó“.

Chránená krajinná oblasť Dolina Sanu s rozlohou 28 720 ha vznikla v roku 1992. Veľkú plochu



Monolit na hranici Poľska, Slovenska a Ukrajiny – Kremenec (1 210 m n.m.) (G.H.)

Bieščadský národný park – pohľad z Poloniny Carynskej (C.Č.)



Národný park Poloniny – prales Havešová (A.L.)



(82%) zaberajú prírodné lesné spoločenstvá a lesné porasty na bývalej poľnohospodárskej pôde. V údolí Sanu sa nachádzajú rôzne poloprírodné nelesné spoločenstvá, preto je tu veľa rastlinných a živočíšnych druhov, ktoré sú typické pre otvorenú krajinu. Súčasťou chráneného územia sú tiež pozostatky po bývalých bojkovských dedinách. Zachovalé stopy sú však dnes viditeľné iba zriedkavo. Vzácný je starý chrám v Smolníku, zapísaný v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Na území chránenej krajinskej oblasti sa nachádzajú tieto rezervácie: „Zakole“, „Krywe“, „Hulskie im. Stefana Myszowskiego“ a „Śnieżca wiosenna w Dwerniczku“.

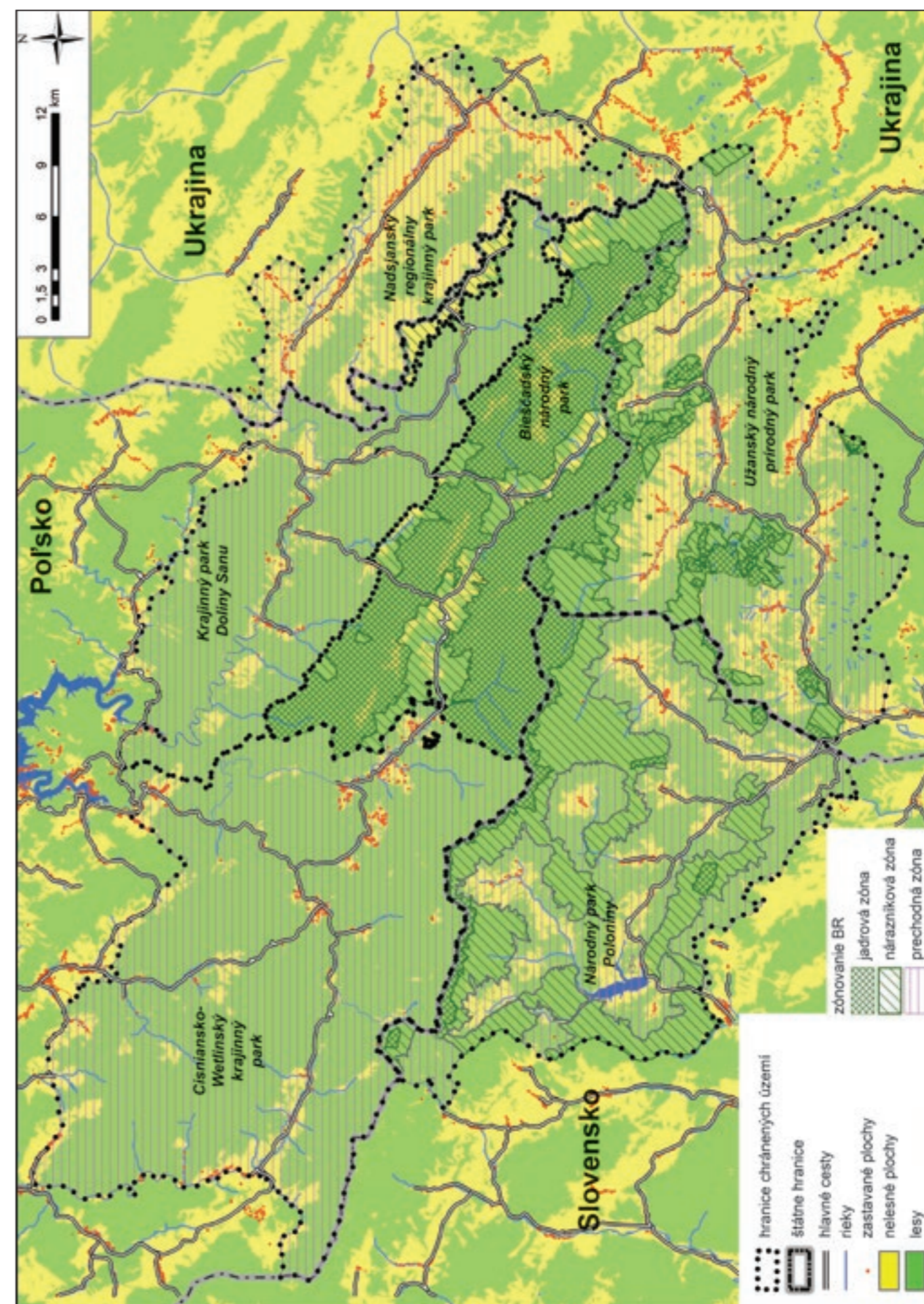
Slovenskú časť biosférickej rezervácie tvorí Národný park Poloniny s výmerou 29 805 ha spolu s ochranným pásmom, ktorého rozloha je 10 973 ha. Lesy Národného parku Poloniny, najmä bukové a jedľovo-bukové, zaberajú viac ako 80% celkovej plochy. Súčasťou národného parku sú najväčšie spoločenstvá prírodných lesov a pralesov na Slovensku, ktoré boli v roku 2007 zapísané do Zoznamu svetového prírodného dedičstva UNESCO. V najvyšších častiach územia sa nachádzajú poloninské lúky, ktorých rastlinné spoločenstvá majú

podobný charakter ako tie, ktoré sa nachádzajú na bieščadských poloninách.

Užanský národný park, ktorý vznikol v roku 1999, sa v súčasnosti rozprestiera na výmere 39 160 ha. Na území národného parku sa nachádza 7 prírodných rezervácií (3 lesné a 4 lúčne spoločenstvá) a 10 prírodných pamiatok. Takmer 70% plochy pokrývajú bukové lesy s prímiesou jedle a javora. Osobitne vzácne sú lesy na hore Javorník a v rezervácii Stužica z predvojnového obdobia, ktoré si vo veľkej miere zachovali pôvodný charakter. Čisté bučiny a javorovo-bukové lesy siahajú do nadmorskej výšky 1 200 m n.m.

Nadsjanský regionálny krajinný park vznikol v roku 1997 na výmere 19 430 ha. Územie sa rozprestiera na dvoch priľahlých horských hrebeňoch, cez ktoré prechádza hranica európskych úmorí. Nachádzajú sa tu pramene Sanu, ktorý patrí do úmoria Baltského mora, a Dnestra, ktorý sa vlieva do Čierneho mora. Lesy a trvalo trávnaté porasty predstavujú okolo 51,6% územia národného parku a poľnohospodárska pôda až 42,9%. Prevažná časť tohto chráneného územia sa má stať súčasťou Národného parku Bojkovščina, ktorý vznikol v roku 2019.

Užanský národný park – pohľad na obec Stužica (G.L.)



Medzinárodná biosférická rezervácia Východné Karpaty

Obsah

Úvod.....	5
Medzinárodná biosférická rezervácia Východné Karpaty.....	6

Bieščadský národný park

Premeny prírodného prostredia v minulosti.....	12
Krajinný ráz a vegetačné stupne územia.....	16
Neživá príroda národného parku.....	18
Bieščadská „krajina dolín“.....	24
Lesy.....	28
Poloniny.....	34
Svet rastlín.....	42
Huby a lišajníky.....	46
Svet živočíchov.....	48
Hmyz.....	48
Ryby, obojživelníky, plazy.....	51
Vtáky.....	53
Kopytníky a veľké šelmy.....	57
Huculský kôň.....	61
Stopy histórie.....	62
Riziká a spôsoby ochrany prírodných zdrojov parku.....	68
Sprístupnenie národného parku návštevníkom.....	70
Spoznaj, maj rád, chráň – environmentálne vzdelávanie.....	74

Národný park Poloniny

Z histórie ochrany prírody.....	78
Vybrané elementy neživej prírody.....	80
Geológia a reliéf.....	80
Riečna sieť.....	84
Svet rastlín a jeho zaujímavosti.....	86
Naše huby.....	94
Prírodné lesy a pralesy – perly našej prírody.....	96
Vzácnosti živočíšnej ríše.....	104
Hmyz a iné bezstavovce.....	104
Obojživelníky a plazy.....	107
Vtáky.....	110
Malé a veľké cicavce.....	114
Človek ako súčasť krajiny a zmeny krajiny v čase.....	120
Kultúrne dedičstvo ako pridaná hodnota krajiny.....	124
Ochrana prírody a jej výzvy.....	128
Spoznávajme Poloniny.....	134

Ponúkame Vám publikáciu, ktorá prezentuje najvzácnejšie prírodné krásy a bohatstvo kultúrneho dedičstva Bieščadského národného parku (Bieszczadzki Park Narodowy) a Národného parku Poloniny. Na oboch stranách hranice sa podarilo zachovať vzácne prírodné dedičstvo výnimočnej hodnoty. Sú to územia s najvyššou formou ochrany prírody. V roku 1992 sa stali súčasťou Medzinárodnej biosférickej rezervácie Východné Karpaty. Svedectvom príkladnej starostlivosti o chránené územia je prestížne ocenenie – Európsky diplom, ktorý bol udelený obom národným parkom už pred viac ako 20 rokmi. Potvrďuje to výnimočnosť a unikátne črty tohto biogeografického regiónu nazývaného Bieščady v Poľsku a Bukovské vrchy na slovenskej strane.

Možno len súhlasiť s konštatovaním, že vzájomné poznanie umožňuje lepšiu ochranu a spoluprácu. Aj preto vznikla táto publikácia. Snahou našej spolupráce je propagovať národné parky a sprístupňovať ich návštevníkom, ale zároveň dbať na dodržiavanie zásad ochrany prírody. Nech tieto vzácne miesta môžu spoznávať a obdivovať aj ďalšie generácie.

Spoločne s priateľmi zo Slovenska Vás pozývame k čítaniu...

Ryszard Prędki, PhD.
riaditeľ Bieščadského národného parku

Medzinárodná biosférická rezervácia Východné Karpaty sa rozprestiera na západnom okraji Východných Karpát, na území troch krajín: Slovenska, Poľska a Ukrajiny. Vznikla v roku 1992 ako bilaterálne poľsko-slovenské cezhraničné chránené územie. Od roku 1998 je trojstrannou poľsko-slovensko-ukrajinskou lokalitou, ktorej územie zaberá viac ako 178 000 ha.

MATERIÁL NEPREDAJNÝ



Interreg
Polska-Słowacja

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

